فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال هفتم، شماره سوم (پیاپی ۲۵)، پاییز ۱۳۹۷
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی X۴۷۶- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
صفحات ۱۴۴-۱۲۳

اثرات سرمایه اجتماعی بر اقتصاد نواحی روستایی شهرستان آستارا

وکیل حیدری ساربان*؛ دانشیار دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۳/۱۲ پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۰۶/۱۸

چکیده

هدف این مقاله مطالعه تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی شهرستان آستارا است. این تحقیق از نوع لحاظ هدف توسعه‌ای، و از لحاظ ماهیت، پیمایشی و نیز از نوع همبستگی است. است که با استفاده از روش پیمایش انجام شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسش‌نامه، به روستاییان ساکن در مناطق روستایی بخش لوندویل شهرستان آستارا مراجعه شد که جامعه آماری پژوهش را تشکیل می‌دهند. تعداد کل روستاییان بالای ۱۵ سال شهرستان آستار ۱۱۹۳۲ نفر بود. برای تعیین حجم نمونه از طریق فرمول کوکران، ۳۷۲ نفرانتخاب شدند. مطالعه راهنما در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و استفاده از فرمول ویژه کرونباخ آلفا در نرم افزار SPSS ، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه تحقیق ۰/۸۰ الی ۰/۸۶ بدست آمد. متغیرهای مستقل این تحقیق شامل مولفه‌های سرمایه اجتماعی (میزان آگاهی، اعتماد اجتماعی، میزان سازگاری اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، میزان رضایتمندی، تمایل به عضویت در نهادهای محلی، میزان مبادله اطلاعات و دانش، میزان روابط افقی بر پایه همکاری و ارتباطات اجتماعی) و متغیر وابسته شامل شاخص‌های اقتصادی (معکوس بار تکفل، نسبت تامین نیاز از مراکز خود روستا، درصد کشاورزان دارای پوشش بیمه محصولات، سرانه تراکتور وکمباین به زمین، درصد زمین‌های اجاره‌ای، افزایش درآمد سرانه، رضایت شغلی، نرخ اشتغال روستاییان، میزان استفاده از نهاده‌های کشاورزی، توجه به متنوع شدن فعالیت اقتصادی، بهره‌گیری از خدمات اعتباری، تنوع شغلی، میزان بهره‌وری محصولات کشاورزی و میزان پس‌انداز) مناطق روستایی است. یافته‌های تحقیق نشان داد که به جز دو متغیر میزان سازگاری اجتماعی و تمایل به عضویت در نهادهای محلی بین تمامی متغیرهای تحقیق با کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی رابطه مستقیم و معناداری وجود داشته است.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، توسعه اقتصادی، اقتصاد روستایی، توسعه روستایی، شهرستان آستارا.

* vheidari56@gmail.com

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

۱) مقدمه

بررسی تحول نظریه توسعه گویای این واقعیت است که معیار توسعه یافتگی از میزان تولید ملی و درآمد سرانه، به مسائل عمیق‌تری مانند کارآمدی ساختارهای اقتصادی و حاکمیتی، میزان آزادی‌های سیاسی و مدنی، زمینه شکل‌گیری و بسط قابلیت‌های انسانی، میزان مشارکت اجتماعی، حفظ سرمایه‌های طبیعی و حفظ محیط زیست، کاهش نابرابری، رعایت حقوق بشر و غیره تکامل پیدا کرده است. بر ساخته‌های ذهنی، روابط متقابل، ارزش‌ها، هنجارها و باورها و در یک کلام سرمایه اجتماعی همان قدر اهمیت دارند که ملاحظات فنی. (پیران، ۱۳۹۲، ۵۶) و نیز، ادبیات اقتصادی دهه ۱۹۹۰ نشان می‌دهد که هر چه سرمایه اجتماعی ملتی بزرگتر باشد، آن ملت ثروتمندتر است. سرمایه اجتماعی جز معنوی یک تابع تولید و میراث تاریخی است که از طریق تشدید انتخاب استراتژی «همکاری» در تعاملات اجتماعی، قادر است بر میزان بیش‌تری از معماهای زندانی فائق آید و حرکت به سوی رشد و توسعه شتابان اقتصادی را امکان‌پذیر سازد. سرمایه اجتماعی راهی است برای پل زدن بین دو دیدگاه جامعه شناسی و اقتصادی و تبیینی از توسعه اقتصادی ارائه می‌کند که بالقوه غنی‌تر است. یکی از راه‌های مهم ایجاد این پل، این است که نشان دهیم ماهیت و گسترده تعاملات اجتماعی میان جوامع و نهادها، به عملکرد اقتصادی شکل می‌دهند (مویدفر، ۱۳۸۸: ۷۵؛ محمودی و همکاران، ۱۳۹۴، رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۴). این امر به نوبه خود دارای تتبعاتی مهم برای سیاست‌گذاری توسعه است که از دیر باز منحصرا بر بعد اقتصادی توسعه متمرکز بوده است. کلمه «سرمایه» تأکید می‌کند که سرمایه اجتماعی مانند «سرمایه انسانی» یا «سرمایه مالی» دارای بازده است و به وسیله آن ارزش خلق می‌شود.

مطالعاتی که پیرامون سرمایه اجتماعی و اثرات آن در تقویت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی صورت گرفته است حاکی از این مدعا است که بین سرمایه اجتماعی و تقویت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی رابطه وجود دارد و در این ارتباط ول[1] (۲۰۱۲)، بر این باور است علاوه بر عوامل اقتصادی که بر بهبود کارآفرینی روستایی تأثیرگذارند، عوامل غیر اقتصادی مانند شبکه روابط اجتماعی نیز می‌تواند بر پدیده کارآفرینی روستایی تأثیرگذار باشند. هم چنین به باور وودلوک (۲۰۱۷)، افزایش سرمایه اجتماعی در جوامع روستایی می‌تواند میزان بروز نوآوری و خلاقیت را در تولید محصول و افزایش بهره‌وری و اثربخشی و میزان بازده محصولات در واحد سطح و هم چنین در راستای بازاریابی بهینه محصولات کشاورزی و غیره افزایش داده و از این طریق به بهبود شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی مساعدت نماید. به زعم تون کوینگ و استروم[2] (۲۰۱۲)، تقویت سرمایه اجتماعی باعث همکاری ذی‌نفعان در فرآیند برنامه‌ریزی فعالیت‌های

[1] . Weel
[2] .Toh-Kyeong and Ostrom

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

توسعه‌ای در مناطق روستایی می‌شود و نیز روستاییان به تشکیل تعاونی‌های تولید و توزیع علاقنمند شده و در نهایت به ارتقای ظرفیت‌های اقتصادی مناطق روستایی کمک می‌کنند. با توجه به اهمیت بسیار زیاد سرمایه اجتماعی و تأثیر آن بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی، و با توجه به مطالعات مختلفی که در این زمینه صورت گرفته تا به حال کمتر به این مهم در مناطق روستایی پرداخته شده است که تقویت سرمایه اجتماعی از منظر ارتقای انسجام، مشارکت و اعتماد اجتماعی و سایر مولفه‌های سرمایه اجتماعی بر شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی تأثیرگذار است. به زبان دیگر، با وجود اهمیت نقش سرمایه اجتماعی بر رشد و توسعه اقتصادی مناطق روستایی، هنوز کشورهای در حال توسعه به این ضرورت پی نبرده و جایگاه این سرمایه در بین سرمایه‌های دیگر کمتر مورد توجه قرار گرفته است و به خاطر این ضرورت باید مطالعات بیش‌تری در خصوص پیوند بین سرمایه اجتماعی و کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی صورت گیرد تا تأثیر این بعد از سرمایه در کیفیت شاخص‌های توسعه اقتصادی مانند سرمایه‌گذاری جوامع روستایی، رشد تولید در مناطق روستایی، افزایش سرانه واقعی جامعه روستایی، درآمد خانوار روستایی، اشتغال، کاهش نابرابری‌های اجتماعی در مناطق روستایی، ثروت و رفاه و مسائل دیگر آشکار شود. شهرستان آستارا واقع در شمال غرب استان گیلان نیز با چالش‌هایی در این زمینه روبروست که تا به حال در برنامه‌ریزی‌ها به خصوص برنامه‌های توسعه اقتصادی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین در این پژوهش سعی می‌شود به بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی شهرستان آستارا مبادرت گردد چرا که یکی از چالش‌های اصلی در سر راه دست‌یابی به توسعه در مناطق روستایی بخش لوندویل شهرستان آستارا کیفیت شرایط زندگی روستاییان از منظر اقتصادی است که ضرورت توجه به سرمایه اجتماعی و تقویت آن را به عنوان یک اصل محوری جهت دست‌یابی به کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی بخش لوندویل شهرستان آستارا نمایان می‌سازد و لزوم توجه بیش از پیش به این سرمایه را به امری اجتناب ناپذیر تبدیل می‌کند. بنابراین هدف این پژوهش مطالعه و تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی بخش لوندویل از توابع شهرستان آستارا است.

همچنین بررسی‌ها و مطالعات میدانی نگارنده در نواحی روستایی شهرستان آستارا حاکی از آن است که وضعیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی بخش لوندویل شهرستان آستارا از منظر میزان درآمد، وضعیت روستا از نظر تشکیل صندوق قرض الحسنه، کفاف هزینه‌ها، افزایش درآمد سرانه، رضایت شغلی، نرخ اشتغال روستاییان، میزان استفاده از نهاده‌های کشاورزی، توجه به متنوع شدن فعالیت اقتصادی، بهره‌گیری از خدمات اعتباری، تنوع شغلی، میزان بهره‌وری محصولات کشاورزی و میزان پس انداز و غیره با وجود اقدامات فراوان دولت در سال‌های اخیر در سطح پایینی قرار دارد به نظر می رسد نقش نهادها و ترتیبات اجتماعی، ارزش‌ها، هنجارها و سایر عوامل غیر اقتصادی بر عملکرد اقتصادی مناطق روستایی شهرستان اردبیل به بوته فراموشی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

سپرده شده است و به عبارتی نقش جامعه روستایی منسجم، اعتماد و همکاری‌های اجتماعی، نهادهای اجتماعی کاهش دهنده عدم اطمینان و اداره کننده تقابل‌های اجتماعی و سایر ترتیبات اجتماعی در ارتقای کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی شهرستان اردبیل نادیده گرفته شده است و به این خاطر برنامه‌ها و سیاست‌های اقتصادی در مناطق روستایی شهرستان اردبیل با چالش‌های اساسی مواجه شده و مشکلات اقتصادی نظیر بیکاری، فقر، پایین بودن درآمد، سرمایه‌گذاری اندک، بازاریابی محصولات تولیدی، عدم توسعه کارآفرینی، اختلال در شناسایی زنجیره‌های تولید و دسترسی به اعتبارات و غیره در مناطق روستایی شهرستان آستارا به بقای خود تداوم بخشیده است و به این خاطر سئوال ما بر این پایه شکل گرفته که آیا بین سرمایه اجتماعی و کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی بخش لوندویل شهرستان آستارا رابطه وجود دارد؟. به همین خاطر ابتدا مبانی نظری سرمایه اجتماعی مورد بحث و بررسی قرار گرفته و سپس با ارائه مدل مفهومی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و شاخص‌های اقتصادی در مناطق روستایی بررسی گردیده است و از آنجایی که در شهرستان آستارا تاکنون مطالعه خاصی در خصوص نقش سرمایه اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی صورت نگرفته است به همین خاطر مقاله حاضر در راستای تبیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی است.

۲) مبانی نظری

متون توسعه نشان می‌دهد تهی شدن یک جامعه از سرمایه اجتماعی منجر به ناکارآمدی بسیاری از سیاست‌ها در حوزه‌های برنامه‌ریزی (شهری، روستایی و منطقه‌ای) می‌شود؛ چرا که سرمایه‌ی اقتصادی، طبیعی، فیزیکی، دانش فنی و حتی سرمایه‌ی انسانی در بستر وجود سرمایه‌ی اجتماعی بروز و ظهور می‌یابند و کارآمدی و تحقق، یا عدم کارآیی و اثربخشی آن‌ها بسته به میزان سرمایه‌ی اجتماعی هر جامعه است. به تعبیری سرمایه‌ی اجتماعی در هر جامعه، تابعی از موجودی فضیلت‌های اخلاقی آن جامعه است که به همه‌ی سطح کلان (دولت و نهادهای حکومتی)، میانه (حکومت‌های محلی، سازمان‌ها و نهادهای مدنی)، خرد (رفتار فردی) ارتباط دارد (حیدری ساربان، ۱۳۹۳: ۹).

بررسی اسناد و مدرک گویای این واقعیت است که برای مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی از سه تئوری پیوندهای ضعیف[1]، شکاف ساختاری و تئوری منابع اجتماعی استفاده شده است. مطابق تئوری پیوندهای ضعیف، هر چه شدت و استحکام روابط میان اعضای یک شبکه بیش‌تر باشد ارزش سرمایه اجتماعی کم‌تر و بالعکس هر چه شدت و استحکام این روابط ضعیف‌تر باشد نشان دهنده سرمایه اجتماعی بیش‌تر است. گرانووتر، واضح تئوری پیوندهای ضعیف بر این باور است که روابط منسجم میان اعضای یک گروه، منجر به

[1] Weak ties

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

روابط ضعیف با اعضای گروه‌های خارجی شده و سرمایه اجتماعی را کاهش می‌دهد و در مقابل، پیوندهای ضعیف درون گروهی موجب ایجاد روابط با افراد و گروه‌های خارجی شده و به ایجاد سرمایه اجتماعی می‌انجامد (Seibert, 2001: 124).

تأکید تئوری شکاف ساختاری بر روابط میان «فرد» و «همکاری وی در شبکه» و همین طور روابط میان همکاران، با هم‌دیگر است. منظور از شکاف در این تئوری، فقدان ارتباط میان دو فرد در یک شبکه اجتماعی است، که فی‌نفسه مزیتی برای سازمان‌های اجتماعی محسوب می شود. تئوری شکاف ساختاری، سرمایه اجتماعی را یک «شبکه ساختارگونه» که متاثر از عوامل اندازه شبکه، تراکم یا چگالی شبکه و سلسله مراتب شبکه است تعریف می‌کند (Burt, 1997: 87) تئوری منابع اجتماعی پیوندهای موجود در شبکه را بدون وجود منابع داخل آن کارآمد نمی‌داند. از دیدگاه این تئوری فقط منابع موجود در درون شبکه است که می‌تواند به عنوان یک سرمایه قلمداد شود (Leana, 199: 52) در کل، تئوری پیوندهای ضعیف و شکاف ساختاری هر دو بر «ساختار» شبکه‌ها معطوف هستند در حالی که تئوری منابع اجتماعی به «محتوی شبکه» توجه دارد.

فوکویاما (۲۰۰۰)، بر این باور است که اندیشمندان بسیاری سرمایه اجتماعی را به عنوان یک عامل کلیدی در توسعه اقتصادی در نظر می‌گیرند. وی منشا پیدایش نظریه‌های مربوط به ارتباط بین سرمایه اجتماعی و رشد اقتصادی را در اواخر دهه ۱۹۹۰ میلادی می‌داند و معتقد است که یک تفکر مجدد و اما اساسی در مورد مساله در این تاریخ شکل گرفت که شامل درک جدیدی نسبت به اهمیت مشارکت عوامل فرهنگی بود وسرمایه اجتماعی ابزاری است که درک نقش این عوامل ارزشی و هنجارها را در زندگی اقتصادی فراهم می‌کند و از سرمایه اجتماعی، به عنوان زیربنای توسعه اقتصادی هر جامعه یاد می‌کنند اهمیت سرمایه اجتماعی در توسعه اقتصادی در یک جامعه تا حدی است که می‌توان آن را در شکوفایی اقتصاد تمام جوامع توسعه یافته به طور آشکاری مشاهده کرد در این ارتباط، پوتنام (۲۰۰۰)، معتقد است شبکه‌های اجتماعی خلق شده از طریق مشارکت در انجمن‌های محلی، گروه‌ها و سازمان‌های محلی کانال‌هایی برای جریان نوع‌دوستی و هم‌نوع‌گرایی ایجاد می‌کند که به نوبه خود هنجارهای فردی و همکارهای متقابل عمومی را به بار می‌آورد که این امر می‌تواند زمینه مبادلات و استفاده از سرمایه دیگران را برای تولید و ارائه خدمات، تسهیل نماید (Beuglsdijk and Smolder, 2005 ؛ تامپسون ، ۱۳۸۲؛ ۵۴). چوپرا (۲۰۰۱)، معتقد است که سرمایه اجتماعی یک بعد تازه را به گفتمان توسعه اضافه کرده است و مد نظر قرار دادن تراکم نهادهای رسمی وغیر رسمی به عنوان سرمایه اجتماعی برای تحقق توسعه، پیوند بین سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی را رسمیت بخشیده است. بوردیو نیز معتقد است سرمایه اجتماعی معاملات اقتصادی بین افراد را تسهیل نموده و کشور را در راستای دست‌یابی به توسعه اقتصادی یاری می‌نماید (کاستلز، ۱۳۸۷: ۶۵).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

به زعم روسلان، سرمایه اجتماعی نقش بازار را در تخصیص منابع و فعالیت‌های توزیعی تکمیل می‌کند و می‌تواند به طور معنی‌داری بهره‌وری کل عوامل تولیدی را افزایش دهد. به خاطر این که کمیت و کیفیت سرمایه اجتماعی توانایی مدیریتی را هم در بخش دولتی و هم در بخش خصوصی تحت تأثیر قرار می‌دهد (Roslan, 2010: 253). در این ارتباط، پاراس۱ (۲۰۱۰)، را عقیده بر این است که جوامعی با ذخیره غنی شبکه‌های اجتماعی و انجمن‌های مدنی برای مقابله با فقر و دیگر آسیب‌ها از موقعیت بهتر و برتری برخوردار است. تاو (۲۰۰۳)، در تحقیق تجربی دیگری علت افزایش رشد اقتصادی مناطق دارای سرمایه اجتماعی بالا را این طور بیان می‌کند که سرمایه اجتماعی با کاهش نااطمینانی‌های بنگاه‌ها نسبت به درآمدهای آتی، باعث تقویت ظرفیت تولید آن‌ها می‌شود. هم‌چنین شبکه‌های اجتماعی از طریق فراهم کردن کارآفرینانی که از جهان تجارت و به خصوص از تکنولوژی‌ها و بازارها اطلاع دارند، بر کارآیی بنگاه‌ها می‌افزایند و باعث افزایش رشد اقتصادی می‌شوند.

گلاوف (۲۰۰۳)، در یافته‌های خود به این نتیجه رسید که هنجارها که معیارهای حسن شهرت افراد هستند، سبب می‌شوند عوامل اقتصادی از معامله با کسانی که حسن شهرت خود را از دست می‌دهند اجتناب و به افراد دارای حسن شهرت اعتماد می‌کنند و این حسن شهرت و اعتماد معاملات پیچیده و پرخطر را در حوزه‌های وسیعی چون مبادله محصولات تولیدی با ویژگی‌های کیفی ناشناخته تسهیل می‌کند و از این‌رو هزینه‌های معاملاتی و هزینه‌های دوری از ریسک را کاهش می‌دهد. ناولس(۲۰۰۵)، معتقد است سرمایه اجتماعی از طریق کاهش دادن سطح و عمق مناسبات و همکاری‌های مشترک به ایجاد نوآوری‌های بیش‌تر می‌انجامد و باعث حرکت سریع‌تر جامعه به سمت توسعه می‌شود. به باور ساتو (۲۰۰۴)، اعتماد بین مردم رابطه مثبت و معناداری با رشد اقتصادی دارد. یامورا (۲۰۰۹)، بر این باور است که جوامع بشری هم به وسیله قوانین رسمی و هم قوانین غیررسمی مثل هنجارها کنترل می‌شوند. انتظار می‌رود تحت چنین شرایطی وجود سرمایه اجتماعی نقش حیاتی را در پیش‌گیری از ارتکاب به جرم بازی کند و در نتیجه باعث رشد اقتصادی شود.

به عقیده هرپ (۲۰۰۵)، اثری که سرمایه اجتماعی بر رشد اقتصادی مناطق روستایی می‌گذارد، اغلب از طریق سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و دولتی است. به این معنی که سرمایه اجتماعی با فراهم کردن محیطی آرام و با ثبات از نظر اجتماعی و سیاسی، در وهله اول بر سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی تأثیر می‌گذارد؛ سپس در مرحله بعدی رشد و توسعه اقتصادی مناطق روستایی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به زعم ایر و همکاران (۲۰۱۳)، توسعه اقصادی مناطق روستایی تا حدود بسیاری زیادی به سرمایه اجتماعی بستگی دارد به این معنی که اگر حتی، وام دادن و وام گرفتن روستاییان تابعی از اعتماد باشد روستاییانی که به

[1] . Paras

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

هم‌دیگر اعتماد بیش‌تری داشته باشند، برای ایجاد توافق و همکاری در فعالیت‌های توسعه‌ای مناطق روستایی به نهادهای رسمی کم‌تری نیاز پیدا می‌کنند. از این رو، بازارهای اعتباری غیررسمی که وابسته به اعتماد متقابل روستاییان به هم‌دیگر است، می‌تواند به توسعه و رشد اقتصادی مناطق روستایی کمک نماید.

به زعم آتاناسی و همکاران (۲۰۱۴)، اعتماد، مسیر اصلی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رفتار سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی است به این خاطر که سطوح بالای سرمایه اجتماعی سبب می‌شود که بخش زیادی از ثروت مالی روستاییان در فعالیت‌های تولیدی و توسعه بخش کشاورزی و سایر بخش‌های تولیدی در مناطق روستایی به کار گرفته شود و بخش کمتری به عنوان پول نقد باقی بماند. گیزو (۲۰۰۰)، بر این اعتقاد است که یکی از راه‌های تأثیرگذار بر توسعه اقتصادی مناطق روستایی، گردش آزاد اطلاعات و انجام فعالیت‌های دارای منافع متقابل است. سرمایه اجتماعی به واسطه گردش بهتر اطلاعات، به توسعه مالی در مناطق روستایی می‌انجامد. به عقیده گرانووتر۱ (۲۰۱۲)، جدا از اثرات مستقیمی که اعتماد و هنجارهای مدنی می‌توانند ایجاد کنند، اثرات غیرمستقیم نیز، از مسیرهای سیاسی نیز امکان تأثیرگذاری دارند. این دسته از اثرات، اعمال حکومتی و کیفیت سیاست‌های اقتصادی را از طریق تأثیر بر سطح و نقش مشارکت سیاسی ارتقای می‌بخشد. در جوامع روستایی که از سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردارند، مسئوولان و متولیان دولتی درگیر در فعالیت‌های توسعه‌ای بیشتر مورد اعتماد روستاییان هستند، و اعلام مواضع و سیاست‌ها نیز به همین خاطر از اعتبار بیش‌تری برخوردار است. هر چه صحت این امر بیش‌تر شود، اعتماد باعث افزایش سرمایه‌گذاری و دیگر فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی می‌شود. در چنین جوامعی، مردم روستایی مناطق مناسب‌تری را برای سرمایه‌گذاری بر می‌گزینند و آن دسته از فعالیت‌های تولیدی را انتخاب می‌کنند که در بلند مدت بهینه است، نه در کوتاه مدت.

داتو و باست۲ (۲۰۱۳)، بر این باوراست که سرمایه اجتماعی، میزان دسترسی به اطلاعات، هزینه‌های مبادلاتی و ریسک محیط فعالیت را در مناطق روستایی کاهش می‌دهد، بهبود می‌یابد. کوک و کوپر (۲۰۰۸)، دریافت که بین سرمایه اجتماعی و بهبود کیفیت محصولات، تسهیم دانش و نوآوری و کارآفرینی رابطه وجودارد. به باور کناک (۲۰۰۰)، سرمایه اجتماعی نرخ فقر را درمناطق روستایی کاهش می‌دهد و عدم تساوی در درآمدها را اصلاح می‌کند و یا لااقل تشدید نمی‌کند. آلدریج (۲۰۰۲)، در مطالعات میدانی خود دریافت که شبکه‌های اجتماعی جریان اطلاعات را بین تولیدکنندگان روستایی و خریداران محصول تسهیل می‌کند و باعث کاهش هزینه‌های معاملاتی می‌شود. تاکنون مطالعات چندی در خصوص بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی در سطح کشور و جهان صورت گرفته که در جدول (۱)، تلخیص شده و به نمایش در آمده است.

[1] .Granovetter
[2] . Adato& Bassett

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

جدول شماره(۱) معرفی نتایج تحقیقات انجام شده در خصوص بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و بهبود شاخص‌های اقتصادی

ردیف	نتیجه تحقیق	مآخذ
۱	وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بین متغیرهای سرمایه اجتماعی با تقویت کارآفرینی	حیدری ساربان (۱۳۹۳)
۲	تأثیر سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی و دولت مدرن بر توسعه‌یافتگی کشورها	عطار (۱۳۸۸)
۳	تأثیر سرمایه اجتماعی بر بهبود شاخص‌های توسعه	مویدفر (۱۳۸۸)
۴	تأثیر سرمایه اجتماعی بر کاهش هزینه مبادلاتی و تقویت رشد اقتصادی	امیری و همکاران (۱۳۸۵)
۵	تأثیر سرمایه اجتماعی بر رشد و پویایی سرمایه انسانی و سرمایه مادی و اقتصادی	امین بیدختی و شریفی (۱۳۹۰)
۶	تأثیر سرمایه اجتماعی بر تولید امنیت اقتصادی، افزایش بده‌بستان‌ها، بازتولید و توزیع قدرت سیاسی در جامعه و امنیت سرمایه‌گذاری	سویزی و محمدی (۱۳۹۰)،
۷	وجود رابطه معنی دار بین تقویت سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی	خسروی (۱۳۹۵)
۸	تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر فروش و بازاریابی بهتر	واسیل و مینت[1] (۲۰۰۸)
۹	تأثیرسرمایه اجتماعی یک روستا بر ذخایر اجتماعی سرمایه‌گذاران آن روستا	نارایان و پرتچت[2] (۲۰۰۰)
۱۰	تأثیر سرمایه اجتماعی بر بهبود توسعه مالی، تخصیص بهینه دارایی برای سرمایه‌گذاری و گرفتن نهاده‌های تولیدی	میگولز[3] و همکاران (۲۰۱۶)
۱۱	تأثیر سرمایه اجتماعی بر خلق جدید فعالیت‌های اقتصادی و صیانت از فعالیت‌های اقتصادی موجود	باجارقال (۲۰۰۷)

مآخذ: نگارنده،۱۳۹۶.

با عنایت به مطالب جدول فوق می‌توان گفت که تقویت سرمایه اجتماعی تأثیر مهمی در بهبود شاخص‌های اقتصادی در جوامع و مناطق روستایی دارد به عبارتی هر چه قدر میزان سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی سیر فزونی به خود گیرد به همان میزان شاخص‌های اقتصادی از ابعاد گوناگون شامل تقویت کارآفرینی، کاهش هزینه مبادلاتی از جمله رانت‌جویی، افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش درآمد سرانه و رفاه خانوارهای روستایی تقویت می‌شود. هم چنین تقویت سرمایه اجتماعی به بهبود شاخص‌های توسعه مالی، تسهیل گرفتن قرض و تسهیلات جهت سرمایه‌گذاری و خلق فعالیت‌های اقتصادی جدید و غیره منجر می‌شود در کل، تقویت مشارکت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، تعهد اجتماعی و رضایتمندی و سایر مولفه‌های سرمایه اجتماعی می‌تواند موتور محرکه بهبود شاخص‌های اقتصادی در مناطق روستایی شده و در تسهیل فرآیند توسعه روستایی نقش بازی کند. در خاتمه با توجه به مرور ادبیات و پیش نگاشته‌های موضوع مدل مفهومی تحقیق در شکل (۱)، ترسیم شده است.

[1] .Vasile and mint
[2] .Naryan and Pritchett
[3] .Miguelez

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

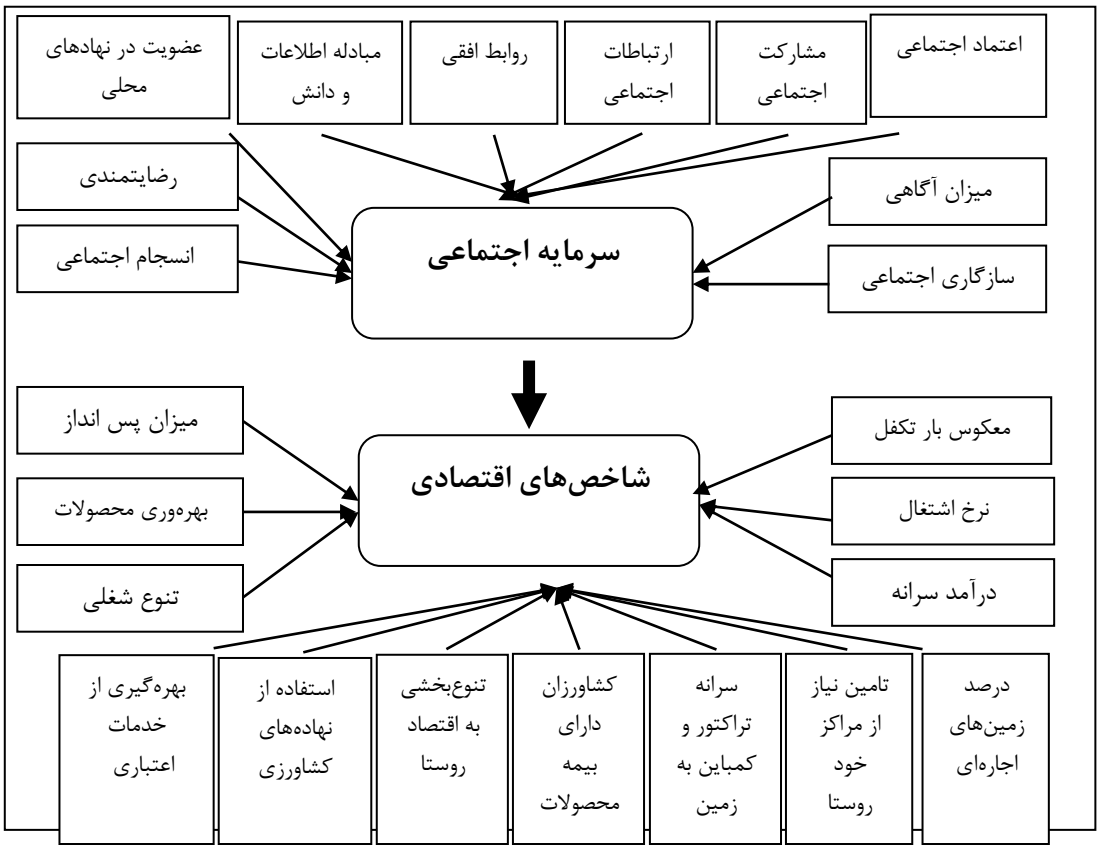

شکل شماره (۱) چارچوب نظری پژوهشی

منبع: نگارنده (۱۳۹۶).

۳) روش تحقیق

این تحقیق از لحاظ هدف توسعه‌ای، و از لحاظ ماهیت، پیمایشی و نیز از نوع همبستگی است. در این تحقیق روش گردآوری داده‌ها برای پاسخ‌گویی به سئوالات تحقیق، به صورت پیمایشی (داده‌های ا ولیه) و ابزار مورد استفاده در روش پیمایشی پرسش‌نامه و مصاحبه بوده است. به منظور بررسی ارتباط بین متغیرهای پژوهش از دو نوع پرسش‌نامه سرمایه اجتماعی و شاخص‌های اقتصادی استفاده گردید. ابزار جمع‌آوری داده پرسش‌نامه بوده است. پرسش‌نامه سرمایه اجتماعی شامل ۵۳ پرسش است که به سنجش مولفه‌های سرمایه اجتماعی می‌پردازد. علاوه بر این، برای سنجش شاخص‌های اقتصادی محقق با توجه به سئوالات تحقیق به تهیه و تنظیم پرسش‌نامه با توجه به اهداف تحقیق مبادرت ورزید. روایی صوری پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان مورد تایید قرار گرفت. مطالعه راهنما در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد۳۰ پرسش‌نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و استفاده از فرمول ویژه کرونباخ آلفا در نرم افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه تحقیق ۰/۸۰ الی ۰/۸۶ به دست آمد. متغیرهای مستقل این تحقیق شامل مولفه‌های سرمایه اجتماعی (میزان آگاهی، اعتماد اجتماعی، میزان سازگاری اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

اجتماعی، میزان رضایتمندی، تمایل به عضویت در نهادهای محلی، میزان مبادله اطلاعات و دانش، میزان روابط افقی بر پایه همکاری و ارتباطات اجتماعی) و متغیر وابسته شامل شاخص‌های اقتصادی (معکوس بار تکفل، نسبت تامین نیاز از مراکز خود روستا، درصد کشاورزان دارای پوشش بیمه محصولات، سرانه تراکتور وکمباین به زمین، درصد زمین‌های اجاره‌ای، افزایش درآمد سرانه، رضایت شغلی، نرخ اشتغال روستاییان، میزان استفاده از نهاده‌های کشاورزی، توجه به متنوع شدن فعالیت اقتصادی، بهره‌گیری از خدمات اعتباری، تنوع شغلی، میزان بهره‌وری محصولات کشاورزی و میزان پس‌انداز) مناطق روستایی است در این نوشتار، متغیر وابسته در ۵۶ گویه به شیوه خودسنجی با طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (هیچ=۰، کم=۱، متوسط=۲، زیاد=۳، و خیلی زیاد=۴) اندازه‌گیری شد. در تبیین رابطه سرمایه اجتماعی با کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی، فضای مفهومی تعیین کننده به شرحی که در ادامه می‌آید تعریف و از طریق گویه‌های مناسب عملیاتی شده‌اند.

مشارکت اجتماعی، مشارکت کم و بیش آشکار جوامع روستایی در حیات اقتصادی، گذران اوقات و فراغت، فرهنگ، تقبل مسئولیت‌های سیاسی و مدنی و ... در مناطق روستایی می‌باشد. در این معنا مشارکت اجتماعی با مولفه‌های مهارت برقراری روابط انسانی، کمک به افراد روستایی در ساخت مسکن، استقبال از مشارکت در فرآیند بازسازی زیرساخت‌ها، تمایل به مشارکت در دوره‌های آموزشی، میزان مشارکت در طرح‌های عمرانی، میزان شرکت در انتخابات شوراهای اسلامی روستا، تمایل به عضویت در پایگاه بسیج، تمایل به عضویت در تعاونی‌های تولید و تمایل به همکاری با دهیار روستا مورد سنجش قرار گرفته است. انسجام اجتماعی نوعی ترتیبات اجتماعی است که تضمین می‌کند جوامع روستایی در سطوح مختلف، به اشتراک ذهنی (مدل‌های ذهنی مشترک)، برسند، قابلیت همکاری با یکدیگر داشته باشند و به قوانین موجود احترام بگذارند. در این معنا انسجام اجتماعی با مولفه‌های همدلی و یک‌رنگی با اهالی روستا، کنارگذاشتن بگو و مگوهای جزئی در روستا، میزان مراجعه به ریش سفیدان به هنگام بروز مشکل، اختلاف درآمد با سایر اهالی روستا، میزان صمیمت اهالی، حل اختلافات روستا به صورت کدخدامنشانه، اختلاف عقاید در بین اهالی، تمایل به حضور در مکان‌های عمومی و میزان اعتماد به دیگر اهالی روستا مورد سنجش قرار گرفته است. رضایتمندی احساسی است که در نتیجه تعامل فرد روستایی نسبت به جوانب شغلی آنان و سایر امورات روزمره که با آنان در تعامل است بوجود می‌آید اگر احساس مطبوع باشد رضایتمندی فرد روستایی بالا می‌رود و در غیر این صورت رضایتمندی فرد روستایی پایین می‌آید. در این معنا رضایتمندی با مولفه‌های داشتن سلامت روحی و روانی، الگوی مصرف خانوار، وضعیت مسکن، بازاریابی و بازاررسانی به موقع محصولات، سهولت دسترسی به منابع اعتباری، درآمد کافی، میزان استفاده از منابع اطلاعاتی، میزان بهره‌وری، توجه بهداشت عمومی و آموزش روستاییان، وجود تامین‌های اجتماعی، رضایت از دهیاری، رضایت از مراکز خدمات بهداشتی، رضایت از

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

پوشش بیمه کشاورزی، رضایت از بیمه تامین اجتماعی و رضایت از دسترسی به خدمات عمومی نهادهای دولتی روستا مورد سنجش قرار گرفته است. اعتماد به میزان فرد روستایی در مورد این که دیگران چقدر به حرف‌های خود عمل می‌کنند و یا انتظار می‌رود که عمل کنند و بالاخره چقدر حرف‌های آنان به چه میزان موثق است، اطلاق می‌شود. در این معنا اعتماد با مولفه‌های پذیرش اجتماعی، عزت نفس، توانایی کارگروهی، بیان ایده‌ها و نظرات در جمع، نگرانی از قبول نشدن نظرات در جمع، توانایی پذیرش مسئولیت‌های جدید، داشتن قاطعیت در کارها، داشتن اطمینان در تصمیم‌گیری‌های فردی، تفاهم جمعی، داشتن نگرش مثبت و صداقت مورد سنجش قرار گرفته است. ارتباطات اجتماعی؛ ارتباط بین دو نفر و بیش‌تر یا بین چند گروه را در مناطق روستایی بیان می‌کند. این روابط می‌تواند صورت همکاری، تفاهم و دوستی داشته باشد و می‌تواند به صورت تضاد و تنش و کشمکش و گاه بی‌تفاوتی و همزیستی باشد. به بیان دیگر، روابط اجتماعی ارتباط و وابستگی متقابل جوامع روستایی و جهت‌گیری رفتاری آن‌هاست که می‌تواند در جهت دوستی یا دشمنی باشد. در این معنا ارتباطات اجتماعی با مولفه‌های رفت و آمد با مردم روستا، علاقه به مسافرت‌های دسته جمعی، میزان حضور در مسجد، ارتباط با دیگر اهالی روستا، میزان ارتباط با شورا و دهیاری، ارتباط با نهادهای دولتی، میزان ارتباط با بسیج، میزان ارتباط و یا عضویت در تعاونی و ارتباط با مراکز حمایتی مورد سنجش قرار گرفته است. تعارض به معنی متعرض و مزاحم یکدیگر شدن است یا با هم اختلاف داشتن. به طور کلی تعارض زمانی رخ می‌دهد که در یک وضعیت اجتماعی بر سر مسائل اساسی در بین روستاییان عدم توافق وجود دارد و یا ضدیت‌های احساسی باعث ایجاد اصطکاک بین افراد روستایی شود. در این معنا تعارض با مولفه‌های نداشتن مهارت ارتباط و توسل به زور جهت احقاق حق، عدم برنامه‌ریزی مناسب برای اوقات و فراغت جوانان روستایی، رواج ماهواره و ترویج برنامه‌های خشونت‌زا و عدم توانمندسازی مردم در مقابل اثرات سوء برنامه‌ها، بی‌سوادی وکم سوادی روستاییان، ضعف در نظارت و کنترل بر رفتارهای آسیب‌زای اجتماعی، فقر عاطفی، حسادت و خودنمایی، نازل بودن امکانات رفاهی، پایین بودن قانون‌پذیری، اختلافات و تعصبات قومی و قبیله‌ای، پایین بودن آستانه تحمل افراد روستایی وبیکاری و نداشتن شغل حمایتی مورد سنجش قرار گرفته است. دانش اطلاعات کاربردی و سازماندهی شده برای حل مسائل است و یا به عبارتی، دانش، شامل حقایق و باورها، مفاهیم و اندیشه‌ها، قضاوت‌ها و انتظارات، روش‌شناسی یا علم اصول و نحوه انجام فنون است و اطلاعات، داده‌های خلاصه‌ای هستند که گروه بندی، ذخیره، پالایش و سازماندهی شده‌اند تا بتوانند معنی‌دار شوند. در این معنا اطلاعات و دانش با مولفه‌های توانایی در شناسایی مشکلات روستا، توانایی در هدف‌گذاری برای زندگی، تعداد مهارت‌های فرد در کار، استفاده از ظرفیت‌های خود و دیگران، توانایی یادگیری موارد جدید، میزان خلاقیت و ابتکار و نوآوری، توانایی به حداقل رساندن مخاطرات، دسترسی به منابع اطلاعاتی و دانش همگانی، شناسایی زنجیره‌های تولید و توانایی بازاریابی محصولات کشاورزی مورد سنجش قرار گرفته

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

است. آگاهی، آن چیزی است که مساله ذهن- بدن را به یک مساله رام نشدنی تبدیل کرده است و یا آگاهی، حالات آگاهانه، آن حالات احساس، ادراک و اطلاعی هستند که از صبح وقتی انسان از یک خواب بی‌رویا بیدا می‌شود، آغاز می‌شود و تا انتهای روز که انسان به خواب می‌رود یا به شکل دیگر ناآگاه می‌شود ادامه پیدا می‌کند. در این معنا آگاهی با مولفه‌های آشنایی با کانال‌ها و منابع اطلاعاتی، آگاهی نسبت به سنت‌های بومی و محلی، میزان دانش و آگاهی عمومی، آگاهی زیست محیطی، آگاهی پیرامون ظرفیت و اصلاح کیفیت اکوسیستم‌ها، آگاهی در خصوص کمک به حفظ میراث طبیعی، تاریخی، فرهنگی، تنوع فعالیت‌ها و کاهش ریسک کشاورزی مورد سنجش قرار گرفته است.

جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش، شامل کل روستاییان (بالای ۱۵ سال) ساکن در بخش روستایی لوندویل از توابع شهرستان آستار است (N=۱۱۹۳۲)، که از این میان تعداد ۳۷۲ نفر با استفاده از فرمول کوکران به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری در این پژوهش، نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده است بدین ترتیب، اصل شانس برابر برای انتخاب افراد جامعه جهت عضویت در نمونه رعایت شد. در این پژوهش اطلاعات بدست آمده با استفاده از شیوه‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای تبیین رابطه بین هر یک از مولفه‌های سرمایه اجتماعی و شاخص‌های اقتصادی از ضرایب همبستگی پیرسون و آزمون رگرسیون چندمتغیره استفاده شد و همه عملیات آماری با استفاده از نرم افزار SPSS انجام گرفت.

۴) یافته‌های توصیفی

همان‌طور که جدول (۲) نشان می‌دهد بیش‌ترین تعداد نمونه در گروه سنی ۳۶ الی ۴۵ سال قرار دارند. بررسی وضعیت تأهل نیز نشان داد ۷۱/۲ درصد (۲۶۵ نفر) متأهل و ۲۸/۸ درصد (۱۰۷ نفر) در تحقیق حاضر مجرد هستند؛ و هم‌چنین بررسی وضعیت جنسیت نیز نشان داد ۶۴/۸ درصد (۲۴۱ نفر) مرد و ۳۵/۲ درصد (۱۳۱ نفر) زن را تشکیل می‌دهند.

در خصوص سطح تحصیلات باید گفت که، از میان ۳۷۲ نفر نمونه آماری موردمطالعه، ۳۹ نفر(۱۰/۴۸ درصد) بی‌سوادند، ۸۹ نفر (۲۳/۹۲ درصد) در مقطع ابتدایی تحصیل‌کرده‌اند و ۱۱۷ نفر (۳۱/۴۵ درصد) در مقطع راهنمایی و ۶۲ نفر (۱۶/۶۶ درصد) در مقطع متوسطه و ۳۶ نفر (۹/۶۷ درصد) در مقطع دیپلم و ۲۹ نفر (۷/۸۲ درصد) نیز مدرک فوق‌دیپلم و بالاتر دارند. با توجه به نتایج حاصله در خصوص سطح تحصیلات باید گفت که اکثر پاسخگوان کم و یا بی‌سواد هستند که مانع فرآیند توسعه پایدار روستایی مناطق روستایی شهرستان اردبیل می‌تواند تلقی شود.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

همچنین مطابق جدول (۲)، پیرامون توزیع فراوانی میزان درآمد ماهیانه باید گفت که از تعداد پاسخ‌گویان برحسب میزان درآمد ماهیانه ۱۸/۵ درصد در سطح کم‌تر از ۵۰۰ هزار تومان، ۵۰ درصد در سطح ۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون، ۲۴/۲ درصد در سطح ۱ میلیون تا ۱ میلیون و ۵۰۰ هزار تومان، ۷/۳ درصد در سطح بالاتر از ۱ میلیون و ۵۰۰ هزار تومان درآمد دارند. بنابراین بررسی نمونه مورد مطالعه بر حسب میزان درآمد ماهیانه حاکی از پایین بودن میزان درآمد ماهیانه است که باید اقداماتی در راستای تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی به ویژه توسعه گردشگری در مناطق روستایی شهرستان اردبیل صورت گیرد.

در نهایت، مطابق جدول (۲)، فعالیت کشاورزی نمونه مورد مطالعه با (۳۵/۲ درصد) در بالاترین رده و فعالیت تولیدی و صنعتی با (۹/۹ درصد) در پایین‌ترین رده قرار دارد. نتیجه حاصل از فعالیت کشاورزی نمونه مورد مطالعه گویای این واقعیت است که بیش‌تر پاسخ‌گویان در بخش کشاورزی فعالیت می‌کنند و با توجه کم بودن میزان شاغلین در بخش صنعتی اهتمام جدی در خصوص صنعتی شدن و استقرار صنعت در مناطق روستایی باید صورت گیرد.

جدول شماره (۲) مشخصات فردی پرسش شوندگان

گروه سنی	فراوانی	درصد
۱۵-۲۵	۶۸	۱۸/۳
۲۶-۳۵	۱۲۰	۳۲/۳
۳۶-۴۵	۱۲۹	۳۴/۷
۴۶ به بالا	۵۵	۱۴/۸
جمع کل	۳۷۲	۱۰۰
وضعیت تأهل		
مجرد	۱۰۷	۲۸/۸
متأهل	۲۶۵	۷۱/۲
جمع	۳۷۲	۱۰۰
وضعیت جنسیت		
مرد	۲۴۱	۶۴/۸
زن	۱۳۱	۳۵/۲
کل	۳۷۲	۱۰۰
سطح تحصیلات		
بی سواد	۳۹	۱۰/۴۸
ابتدایی	۸۹	۲۳/۹۲
راهنمایی	۱۱۷	۳۱/۴۵
متوسطه	۶۲	۱۶/۶۶
دیپلم	۳۶	۹/۶۷
فوق دیپلم و بالاتر	۲۹	۷/۸۲
جمع	۳۷۲	۱۰۰/۰

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

ادامه جدول شماره (۲) مشخصات فردی پرسش شوندگان

توزیع فراوانی میزان درآمد ماهیانه	فراوانی	درصد
کمتر از ۵۰۰ هزار تومان	۶۹	۱۸/۵
۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون	۱۸۶	۵۰
۱ میلیون تا ۱ میلیون و ۵۰۰	۹۰	۲۴/۲
بالاتر از ۱ میلیون و ۵۰۰	۲۷	۷/۳
جمع کل	۳۷۲	۱۰۰
توزیع فراوانی بر حسب نوع فعالیت		
کشاورزی	کشاورزی	۱۳۱
دامداری	دامداری	۳۹
خدماتی و تجاری	خدماتی و تجاری	۱۲۶
تولیدی و صنعتی	تولیدی و صنعتی	۳۷
اداری	اداری	۳۹
جمع کل	۳۷۲	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵.

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی تحقیق در جدول (۳) نشان می‌دهد وضعیت میزان آگاهی ۶۲/۱۹ درصد پاسخ‌گویان در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۲۲/۶۴ درصد در سطح خیلی کم و کم برآورد گردید. در مورد اعتماد اجتماعی وضعیت۵۵/۹۱ درصد از پاسخ‌گویان در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۲۴/۶۵ درصد در سطح کم و خیلی کم برآورد گردید. در مورد میزان تعارضات واختلافات بیش‌ترین فروانی با (۳۴/۴۸ درصد) در سطح خیلی کم و کم‌ترین فراوانی با (۹/۴۶ درصد) در سطح خیلی زیاد ارزیابی شدند. در مورد متغیر مشارکت اجتماعی وضعیت ۵۴/۶۷ درصد از پاسخ‌گویان در سطح زیاد و خیلی زیاد و۲۵/۹ درصد در سطح کم و خیلی کم برآورد گردید. در مورد انسجام اجتماعی ۵۷/۹۳ درصد از پاسخ‌گویان با میانگین ۵/۶۶ و انحراف معیار ۱/۴۵ در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۲۰/۲۶ در سطح خیلی کم و کم و ۲۱/۸۱ در سطح متوسط ارزیابی شدند. در مورد وضعیت میزان رضایتمندی ۵۸/۸۹ درصد از پاسخ‌گویان با میانگین ۵/۵۴ و انحراف معیار ۲/۳۵ در سطح زیاد و خیلی زیاد و۲۰/۳۲ درصد در سطح کم و خیلی کم و ۲۰/۷۹ در سطح متوسط ارزیابی شدند. در مورد متغیر تمایل به عضویت در نهاد های محلی ۲۴/۱۳ درصد از پاسخ‌گویان با میانگین ۲/۲۲ و انحراف معیار ۲/۶۵ در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۵۸/۸۸ درصد در سطح خیلی کم و کم و ۱۷/۰۸ در سطح متوسط ارزیابی شدند. در مورد متغیر میزان مبادله اطلاعات و دانش ۵۴/۲ درصد از پاسخ‌گویان با میانگین ۳/۴۵ و انحراف معیار۲/۲۸ در سطح زیاد وخیلی زیاد و ۲۶/۲۷ در سطح خیلی کم و کم و ۱۹/۴۳ درصد در سطح متوسط ارزیابی شدند. در مورد متغیر میزان روابط افقی بر پایه همکاری بیش‌ترین فراوانی با ۳۱/۰۴ درصد در سطح خیلی زیادو کم‌ترین فراوانی با ۵/۵۸ درصد در سطح خیلی کم برآورد شدند. در مورد متغیر ارتباطات

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

اجتماعی بیش‌ترین فراوانی با ۳۳/۶۹ درصد در سطح خیلی زیاد و کم‌ترین فراوانی با۵۶/ ۷درصد در سطح خیلی کم برآورد شدند.

جدول شماره (۳) درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای مستقل

متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	CV
	درصد پاسخ‌گویان							
میزان آگاهی	۹/۵	۱۳/۱۴	۱۵/۱۷	۲۸/۴۶	۳۳/۷۳	۵/۱۳	۱/۵۵	۰/۳۰
اعتماد اجتماعی	۸/۳۹	۱۶/۲۶	۲۰/۰۲	۲۴/۴۲	۳۱/۴۹	۴/۱۲	۲/۶۷	۰/۶۴
سازگاری اجتماعی	۳۴/۴۸	۲۶/۴۲	۱۶/۲۱	۱۳/۴۳	۹/۴۶	۲/۱۱	۱/۹۹	۰/۹۴
مشارکت اجتماعی	۱۰/۸۱	۱۵/۰۹	۱۹/۴۳	۲۴/۵۰	۳۰/۱۷	۴/۵۴	۲/۷۷	۰/۶۱
انسجام اجتماعی	۶/۴۳	۱۳/۸۳	۲۱/۸۱	۲۷/۳۹	۳۰/۵۴	۵/۶۶	۱/۴۵	۰/۲۵
میزان رضایتمندی	۸/۴۹	۱۱/۸۳	۲۰/۷۹	۲۷/۴۰	۳۱/۴۹	۵/۵۴	۲/۳۵	۰/۴۲
تمایل به عضویت در نهادهای محلی	۳۲/۴۷	۲۶/۴۱	۱۷/۰۸	۱۳/۹۲	۱۰/۲۱	۲/۲۲	۲/۶۵	۱/۱۹
میزان مبادله اطلاعات و دانش	۱۱/۰۶	۱۵/۲۱	۱۹/۴۳	۲۵/۱۲	۲۹/۰۸	۳/۴۵	۲/۲۸	۰/۶۶
میزان روابط افقی بر پایه همکاری	۵/۵۸	۱۶/۵۳	۲۲/۴۲	۲۴/۴۳	۳۱/۰۴	۳/۲۷	۱/۸۵	۰/۵۶
ارتباطات اجتماعی	۷/۵۶	۱۴/۴۵	۱۹/۲۲	۲۵/۰۸	۳۳/۶۹	۴/۳۶	۲/۸۷	۰/۶۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵ .

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی تحقیق در جدول (۴) نشان می‌دهد وضعیت درصد میزان بهره‌گیری از نهاده‌های کشاورزی ۶۱/۳۸ درصد پاسخ‌گویان در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۲۰/۲۱ درصد در سطح خیلی کم و کم برآورد گردید. در مورد ضریب تنوع شغلی وضعیت ۵۸/۸ درصد از پاسخ‌گویان در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۲۵/۲۷ درصد در سطح کم و خیلی کم برآورد گردید. در مورد درصد کشاورزان دارای پوشش بیمه محصولات بیش‌ترین فروانی با (۳۲/۳۲ درصد) در سطح خیلی زیاد و کم‌ترین فراوانی با (۱۰/۹۹ درصد) در سطح خیلی کم ارزیابی شدند. در مورد متغیر افزایش تولید متنوع و با کیفیت وضعیت ۵۸/۸۹ درصد از پاسخ‌گویان در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۲۸/۶۲ درصد در سطح کم و خیلی کم برآورد گردید. در مورد وضعیت نرخ اشتغال ۵۰/۵۷ درصد از پاسخ‌گویان با میانگین ۳/۹۹ و انحراف معیار ۳/۴۵ در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۲۶/۹۷ درصد در سطح خیلی کم و کم و ۲۲/۴۶ درصد در سطح متوسط ارزیابی شدند. در مورد وضعیت سرانه تراکتور و کمباین به زمین ۲۰/۶ درصد از پاسخ‌گویان با میانگین ۲/۱۴ وانحراف معیار ۲/۴۵ در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۶۰/۷۶ درصد در سطح کم و خیلی کم و ۶۴/ ۱۸ درصد در سطح متوسط ارزیابی شدند. در مورد متغیر بهره‌گیری از خدمات اعتباری و دولتی ۵۶/۴۷ درصد از پاسخ‌گویان با میانگین ۲/۶۵ و انحراف معیار ۲/۶۵ در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۷۲/ ۲۲ درصد در سطح خیلی کم و کم و ۲۰/۸۱ درصد در سطح متوسط ارزیابی شدند. در مورد متغیر درصد زمین‌های اجاره ای ۱۶/۶۹ درصد از پاسخ‌گویان با میانگین

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

۵/۸۹ و انحراف معیار ۱/۸۶ در سطح زیاد وخیلی زیاد و ۶۱/۱۴ درصد در سطح خیلی کم و کم و ۲۲/۱۷ درصد در سطح متوسط ارزیابی شدند. در مورد متغیر نسبت تامین نیاز از مراکز خود روستا بیش‌ترین فراوانی با ۳۴/۴۲ درصد در سطح خیلی زیاد و کم‌ترین فراوانی با ۱۰/۰۲درصد در سطح خیلی کم برآورد شدند. در مورد متغیر معکوس بار تکفل بیش‌ترین فراوانی با ۳۲/۶۴ درصد در سطح خیلی کم و کم‌ترین فراوانی با ۹/۳۲ درصد در سطح خیلی زیاد برآورد شدند. در مورد متغیر میزان پس‌انداز واقعی بیش‌ترین فراوانی با ۳۰/۸۱ درصد در سطح خیلی زیاد و کم‌ترین فراوانی با ۱۰/۹۹ درصد در سطح متوسط برآورد شدند. در مورد متغییر میزان در آمد ۵۸/۱۴ درصد پاسخ گویان با میانگین ۶/۷۴ درصد و انحراف معیار ۱/۶۳ درصد در سطح زیاد وخیلی زیاد و ۱۹/۶۹ درصد در سطح کم و خیلی کم ارزیابی شدند. در مورد متغیر تمایل به سرمایه‌گذاری در روستای محل سکونت ۶۳/۲۲ درصد از پاسخ‌گویان با میانگین ۴/۶۳ درصد و انحراف معیار ۲/۷۸ درصد در سطح زیاد و خیلی زیاد و ۱۸/۵۴ درصد در سطح کم و خیلی کم و با ۱۸/۲۴ درصد در سطح متوسط ارزیابی شدند. در مورد متغیر بهره‌وری محصولات بیش ترین فراوانی با ۳۵/۱۳ درصد در سطح خیلی زیاد و کم ترین فراوانی با ۸/۵۹ درصد در سطح خیلی کم برآورد شدند.

جدول شماره (۴) درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای وابسته

متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	CV
	درصد پاسخ‌گویان							
میزان بهره‌گیری از نهاده‌های کشاورزی	۴/۴۶	۱۵/۷۵	۱۹/۳۹	۲۸/۴۳	۳۲/۹۵	۷/۶۵	۳/۵۱	۰/۴۵
ضریب تنوع شغلی	۸/۷۸	۱۷/۴۹	۱۵/۹۳	۲۴/۶۸	۳۴/۱۲	۶/۷۵	۴/۵۵	۰/۶۷
درصد کشاورزان دارای پوشش بیمه محصولات	۱۰/۹۹	۱۲/۷۶	۱۸/۰۹	۲۵/۸۴	۳۲/۳۲	۴/۵۵	۲/۶۳	۰/۵۷
افزایش تولید متنوع و با کیفیت	۱۲/۲۸	۱۶/۳۴	۱۵/۴۹	۳۱/۴۲	۲۴/۴۷	۴/۳۵	۱/۸۸	۰/۴۳
نرخ اشتغال	۹/۱۵	۱۷/۸۲	۲۲/۴۶	۲۵/۸۱	۲۴/۷۶	۳/۹۹	۳/۴۵	۰/۸۶
سرانه تراکتور و کمباین به زمین	۳۶/۵۹	۲۴/۱۷	۱۸/۶۴	۱۳/۴۷	۷/۱۳	۲/۱۴	۲/۴۵	۱/۱۴
بهره‌گیری از خدمات اعتباری و دولتی	۱۳/۲۰	۹/۵۲	۲۰/۸۱	۲۶/۳۱	۳۰/۱۶	۲/۶۵	۲/۶۵	۱
درصد زمین‌های اجاره‌ای	۳۳/۳۳	۲۷/۸۱	۲۲/۱۷	۱۱/۴۲	۵/۲۷	۵/۸۹	۱/۸۶	۰/۳۱
نسبت تامین نیاز از مراکز خود روستا	۱۰/۰۲	۱۰/۲۶	۱۴/۳۹	۳۰/۹۱	۳۴/۴۲	۴/۶۴	۳/۴۷	۰/۷۴
معکوس بار تکفل	۳۲/۶۴	۲۶/۹۸	۱۷/۴۷	۱۳/۵۹	۹/۳۲	۲/۹۹	۳/۲۲	۱/۰۷
میزان پس‌انداز واقعی	۱۳/۷۶	۲۴/۸۴	۱۰/۹۹	۲۰/۰۹	۳۰/۸۱	۳/۶۵	۱/۱۹	۰/۳۲
میزان درآمد	۶/۲۷	۱۳/۴۲	۲۴/۱۷	۲۵/۸۱	۳۲/۳۳	۶/۷۴	۱/۶۳	۰/۲۴
تمایل به سرمایه‌گذاری در روستای محل سکونت	۷/۹۸	۱۰/۵۶	۱۸/۲۴	۲۶/۱۵	۳۷/۰۷	۴/۶۳	۲/۷۸	۰/۶۰
بهره وری محصولات	۸/۵۹	۱۴/۱۷	۱۹/۶۴	۲۲/۴۷	۳۵/۱۳	۶/۶۶	۲/۶۴	۰/۳۹

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵ .

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۵)، نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که رابطه بین متغیرهای میزان آگاهی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، میزان رضایتمندی و ارتباطات اجتماعی در سطح ۱ درصد خطا مثبت شده است و رابطه بین متغیرهای میزان مبادله اطلاعات و دانش و میزان روابط افقی بر پایه همکاری با متغیر بهبود شاخص‌های اقتصادی در سطح ۵ درصد خطا مثبت شده است و ضمن این که بین متغیرهای میزان سازگاری اجتماعی و تمایل به عضویت در نهادهای محلی با متغیر کیفیت شاخص‌های اقتصادی رابطه معنی‌داری مشاهده نشده است.

جدول شماره (۵) نتایج ضریب همبستگی جهت تعیین رابطه بین دو متغیر

متغیر مستقل		متغیر وابسته	مقدار(r)	مقدار (p)
سرمایه اجتماعی	میزان آگاهی	شاخص‌های اقتصادی	۰/۲۸۷	۰/۰۰۰
	اعتماد اجتماعی	شاخص‌های اقتصادی	۰/۲۴۷	۰/۰۰۰
	سازگاری اجتماعی	شاخص‌های اقتصادی	۰/۶۷	۰/۲۱۴
	مشارکت اجتماعی	شاخص‌های اقتصادی	۰/۳۶۵	۰/۰۰۰
	انسجام اجتماعی	شاخص‌های اقتصادی	۰/۴۴۲	۰/۰۰۰
	میزان رضایتمندی	شاخص‌های اقتصادی	۰/۵۶۴	۰/۰۰۰
	تمایل به عضویت در نهادهای محلی	شاخص‌های اقتصادی	۰/۱۱۱	۰/۳۱۱
	میزان مبادله اطلاعات و دانش	شاخص‌های اقتصادی	۰/۲۴۲	۰/۰۴۱
	میزان روابط افقی بر پایه همکاری	شاخص‌های اقتصادی	۰/۲۶۷	۰/۰۳۵
	ارتباطات اجتماعی	شاخص‌های اقتصادی	۰/۷۱۱	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵ .

۵) نتیجه‌گیری

سرمایه اجتماعی به عنوان حلقه گم شده توسعه اقتصادی روستایی می تواند راهکاری برای افزایش ثروت و رفاه جامعه، رفع فقر و ایجاد اشتغال در مناطق روستایی مورد استفاده قرار گیرد و بر زندگی روزمره آنان تأثیرگذارد و توجه به ابعاد سرمایه اجتماعی مانند اعتماد، مشارکت، انسجام، مسئولیت‌پذیری و سایر مولفه‌های سرمایه اجتماعی و اهمیت دادن به آن‌ها می‌تواند در رابطه با افزایش سرمایه‌گذاری، درآمد خانوار، رفاه، رفع نابرابری های اجتماعی، اشتغال و در نتیجه بهبود شرایط اقتصادی ساکنان مناطق روستایی را به دنبال داشته باشد و همان طور که مطرح گردید نوشتار حاضر اثرات سرمایه اجتماعی در کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است و همان‌طوری که نتایج یافته‌های توصیفی نشان داد که از بین میانگین مولفه‌های سرمایه اجتماعی، مولفه انسجام اجتماعی با میانگین (۵/۶۶) در رتبه اول و مولفه میزان سازگاری اجتماعی با میانگین (۲/۱۱) در رتبه آخر قرار دارد و هم‌چنین، از بین میانگین مولفه‌های شاخص‌های افتصادی، میزان بهره‌گیری از نهاده‌های کشاورزی با میانگین (۷/۶۵) در رتبه اول و مولفه سرانه

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

تراکتور به زمین با میانگین (۲/۱۴) در رتبه آخر قرار دارد. افزون بر این، تحلیل‌های آمار استنباطی نشان داد سرمایه اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی شهرستان آستارا تأثیرگذار بوده است. به طوری که همبستگی کیفیت شاخص‌های اقتصادی در تمامی مولفه‌های سرمایه اجتماعی به جز مولفه میزان سازگاری اجتماعی و تمایل به عضویت در نهادهای محلی در قالب فرضیه تحقیق به اثبات رسید و در این ارتباط، میزان p محاسبه شده بین مولفه‌های میزان آگاهی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، میزان رضایتمندی و ارتباطات اجتماعی با متغیر کیفیت شاخص‌های اقتصادی سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ و مولفه مبادله اطلاعات و دانش و میزان روابط افقی بر پایه همکاری سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ را نشان داد. که این تحقیق با نتایج تحقیقات (حیدری ساربان، ۱۳۹۳؛ امیر ۱۳۹۶؛ انتخابی و همکاران، چو، ۲۰۰۶، روسلان، ۲۰۱۰؛ مویدفر، ۱۳۸۸) هم‌خوانی دارد. در نهایت، نتایج تحقیق نشان داد که سرمایه اجتماعی از مهم‌ترین ارکان کیفیت شاخص‌های اقتصادی از طریق میزان آگاهی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، سازگاری اجتماعی و تشکیل شبکه‌های اجتماعی است.

در خصوص ارتباط معنادار بین انسجام اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی باید گفت که انسجام اجتماعی تعیین کننده چگونگی به هم پیوستگی یک اقتصاد است و منجر به تعامل متقابل و حس تعلق و یکپارچگی در جامعه می‌شود. پیرامون ارتباط معنادار بین انسجام اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی ذکر این نقطه در خور تعمق است که در نبود اعتماد اجتماعی یا تضعیف شدن آن سرمایه‌ها در مناطق روستایی به هدر می‌رود و تضادهای موجود سبب خنثی شدن تلاش‌ها برای اصلاحات و تسریع آهنگ رشد و غلبه بر توسعه نیافتگی جوامع روستایی می‌گردد، به گونه‌ای که با وجود تلاش‌های فردی، بهبود شاخص‌های اقتصادی در مناطق روستایی حاصل نمی‌شود. در خصوص ارتباط معنادار بین شبکه‌های اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی باید گفت که به باور سن (۱۹۹۹)، وجود شبکه‌های اجتماعی تضمین می‌کند افراد، گروه‌ها و طبقات مختلف اجتماعی، به اشتراک ذهنی (مدل‌های ذهنی مشترک)، برسند و از قواعد و قوانین موجود تبعییت کرده و به استفاده از امکانات بپردازند و در مقابل توانایی خویش را بازشناسایی و پرورش و در اختیار جامعه قرار دهند که به نوبه خود، توسعه ظرفیت‌ها و توانایی‌های جامعه را پدید می‌آورد. در چنین فضایی زمینه‌های مساعد برای پذیرش اندیشه‌های نو و به بکارگیری و آزمون آن‌ها، پذیرش تفکر علمی، توجه بیش‌تر به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری حول محور بهره‌وری و کارآیی فراهم می‌شود. پیرامون ارتباط معنادار بین مبادله اطلاعات و دانش بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی ذکر این نقطه در خور تعمق است که مبادله اطلاعات و دانش باعث بروز خلاقیت، ایده‌پروری، تسهیل رفتارهای نوآورانه و ریسک‌پذیری شده و کیفیت شاخص‌های اقتصادی را ارتقای می‌بخشد. در خصوص ارتباط معنادار بین ارتباطات اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی باید گفت ارتباطات اجتماعی نقش به سزایی در تقویت شاخص‌های اقتصادی مناطق

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

روستایی دارند که عبارتند از: تقویت فرصت‌های کسب و کار، تسهیل فرآیند بازاریابی محصولات تولیدی، مدیریت پایدار منابع، دسترسی به اعتبارات، کاهش هزینه تولید، افزایش بهره وری نیروی کار و کاهش فقر. در خصوص ارتباط معنادار بین آگاهی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی باید گفت ارتقای آگاهی به روان‌سازی کنش‌های اقتصادی و اجتماعی و کاهش هزینه‌های معاملاتی و تعارض‌های اجتماعی کمک می‌کند. خصوص ارتباط معنادار بین ارتباطات اجتماعی بر کیفیت شاخص‌های اقتصادی باید گفت مشارکت اجتماعی نقش به سزایی در تقویت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی دارند که عبارتند از: تقویت کارآفرینی، عضویت در نهادهای محلی، کمک به شناسایی زنجیره تولید، سهولت بازاریابی و بازاررسانی محصولات کشاورزی، افزایش بهره‌وری نیروی کار، یکپارچه‌سازی اراضی زراعی و غیره.

در خاتمه، با توجه به یافته‌های این پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنی‌دار بین اعتماد اجتماعی و کیفیت شاخص‌های اقتصادی پیشنهاد می‌گردد تدابیر لازم جهت افزایش اعتماد عمومی جوامع روستایی شهرستان آستارا از طریق رسانه‌های گروهی، مروجان کشاورزی و نهادهای تأثیرگذار دیگر به کار گرفته شود. علاوه بر این، جهت توسعه اقتصادی مناطق روستایی شهرستان آستارا باید به سرمایه اجتماعی توجه بیش‌تری مبذول گردد و با توجه به بافت دینی سکونتگاه‌های روستایی، از طریق هنجارهایی که ریشه در مذهب و سنت دارند از قبیل قابل اعتماد بودن، وفای به عهد، درستکاری و نظایر این‌ها می‌توان به تقویت سرمایه اجتماعی در جامعه روستایی شهرستان آستارا مساعدت گردد و از بروز برخی از کنش‌های ضد اجتماعی(مانند دروغ گویی، خیانت در امانت، سود جویی، ناامنی و غیره) جلوگیری شود. افزون بر این باید در راستای ارتقای کیفیت شاخص‌های اقتصادی در مناطق روستایی شهرستان اردبیل به نهادهای جامعه‌پذیر کننده جامعه روستایی شهرستان اردبیل عنایت خاصی مبذول گردد به این دلیل که نهادهای جامعه پذیرکننده جامعه روستایی شهرستان آستارا (خانواده، مدارس، رسانه‌ها و غیره) نیز می‌توانند با برجسته نشان دادن ملزومات زندگی روستایی زمینه احترام و رعایت قواعد غیررسمی را در جامعه روستایی شهرستان آستارا فراهم کنند، زیرا پایبندی به قواعد زمینه افزایش اعتماد نهادی را فراهم کرده و متعاقب آن اعتماد نهادی می‌تواند به کیفیت و تقویت اقتصاد مناطق روستایی شهرستان آستارا بینجامد. در خاتمه به دلیل عدم ارتباط معنادار بین عضویت در نهادهای محلی و کیفیت شاخص‌های اقتصادی مناطق روستایی باید گفت که راه حل توفیق در استقرار مردم سالاری و اصلاحات اقتصادی مستلزم حکمرانی مردم سالار است که در برگیرنده، سازوکاریی باشد که از طریق آن شهروندان روستایی شهرستان اردبیل به طور عادی بتوانند در فرآیند سیاست‌گذاری مشارکت نمایند. در خاتمه، به دلیل عدم ارتباط معنادار بین عضویت در نهادهای محلی و کیفیت شاخص‌های اقتصادی باید گفت از آن جایی که یکی چالش‌های نهادهای خودیار محلی عدم انسجام اجتماعی است بنابراین توصیه

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

می شود مسئولان و متولیان درگیر در فرآیند توسعه مناطق روستایی شهرستان اردبیل وضعیت انسجام اجتماعی را در منطقه مزبور تقویت نمایند.

۶) منابع

- امیرانتخابی، شهرام، فرهاد جوان و نازنین نعیم آبادی، (۱۳۹۶)، **سرمایه اجتماعی و پایداری نواحی روستایی در شهرستان کاشمر**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال۶، شماره۲، صص۹۶- ۷۹.
- امیری، میثم و تیمور رحمانی، (۱۳۸۵)، **بررسی آثار سرمایه اجتماعی درون و برون گروهی بر رشد اقتصادی استان‌های ایران**، فصلنامه جستارهای اقتصادی، (۶)۳، صص ۱۵۲- ۱۱۱.
- امین بیدختی، علی اکبر و نوید شریفی، (۱۳۹۰)، **بررسی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه اقتصادی: ارایه یک الگوی نظری**، فصلنامه راهبرد، شماره ۲۸، صص ۱۸۵- ۶۳ .
- پیران، پرویز، (۱۳۹۲)، **مبانی مفهومی و نظری سرمایه اجتماعی**، نشر علم.
- حیدری ساربان، وکیل (۱۳۹۳)، **اثرات سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان مشگین شهر**، فصلنامه توسعه اجتماعی، (۸)۴، صص ۲۸-۷.
- حیدری ساربان، وکیل، (۱۳۹۳)، **نقش سرمایه اجتماعی در تقویت کارآفرینی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: استان اردبیل**، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۶، پیاپی ۵۸، صص ۱۷۸-۱۶۵.
- خسروی، مصطفی، (۱۳۹۵)، **تقویت سرمایه اجتماعی گامی در جهت توسعه اقتصادی در جامعه**، روان‌شناسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی، شماره۲۰، جلد۱، صص ۲۷-۱۴.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، سمیرا محمودی، غلامرضا، غفاری، و مهدی پورطاهری، (۱۳۹۴)، **تبیین الگوی فضایی سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار روستایی، مورد: روستاهای استان خراسان رضوی**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره۴، شماره۱۱، صص ۱۰۷- ۸۷.
- رنانی، محسن، (۱۳۸۱)، **سقوط سرمایه اجتماعی**، مجله آفتاب، شماره ۱۳ و ۱۶.
- سویزی، محسن و فریبرز محمدی، (۱۳۹۰)، **نقش سرمایه اجتماعی در تامین امنیت سرمایه گذاری**، فصلنامه رهنامه سیاست‌گذاری، سال دوم، شماره سوم، صصص ۱۴۷-۱۱۹.
- عطار، سعید، (۱۳۸۸)، **سرمایه اجتماعی، جامعه مدنی و دولت: عناصر دست‌یابی به توسعه سیاست**، سال دوم، شماره ۳۹، صص ۱۴۶- ۱۲۹.
- فوکویاما، فرانسیس، (۱۳۷۹)، **پایان نظم سرمایه اجتماعی و حفظ آن**، ترجمه غلامعباس توسلی، جامعه ایرانیان، تهران.
- کاستلز، مانوئل، (۱۳۸۷)، **عصر اطلاعات: ظهور جامعه شبکه‌ای**، جلد یک، ترجمه احد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران، طرح نو.
- محمودی، سمیرا، عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری، غلامرضا غفاری و پورطاهری، مهدی، (۱۳۹۴)، **تبیین اثرات سرمایه‌های توسعه‌ای بر سرمایه اجتماعی، مورد: روستاهای استان خراسان رضوی**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۴، شماره۴، صص ۱۹۰-۱۶۹.
- مویدفر، رزیتا، (۱۳۸۸)، **اثرات متقابل و پویای سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی در ایران**، مطالعات اقتصاد بین‌الملل، سال بیستم، شماره پیاپی (۳۵)، صص ۸۶- ۷۴.
- Adato, M., & Bassett, L. (2013). **Social protection to support vulnerable children and families: The potential of cash transfers to protect education**, health and nutrition. AIDS Care, 21 (S1), 60–7.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

- Attanasi, G., Casoria, F., and Centorrino, S (2014), **Cultural investment, local development and instantaneous social capital: A case study of a gathering festival in the South of Italy,** Environmental Economics and Natural Resources, 1 (6), 12- 25.
- Batjargal, B. (2007), "**internet entrepreneurship: social capital, human capital, and performance of internet ventures in China**", Research Policy, 3(6), 605–607.
- Beuglsdijk, S & Smolder, S (2005), **Social capital and economic growth** , European Journal of Political Economy, 1(8), 210-243.
- Burt, R.S (1997), **the contingent value of social capital**, Admistrativ Quartely, 42 (9), 75-112.
- Chopra, K (2001), **Social capital, Sustainble development, the role of formal and informal instituations in developing country**, University Enclave & Institute of Economic Growth.
- Chou,Yuan K.(2006),"**Three simple models of social capital and economic growh",** The Journal of Socio-Economics, 3(5), 889-912.
- Cook K. S., Cooper R.M. (2008), **Experimental studies of cooperation, trust, and social exchange, in Ostrom E., Walker J. (eds.),** Trust and reciprocity, Russell Sage, New York, 209-244.
- Gelauff, G (2003), **social capital an indispensible asset in the khnowledge**, Based Economy, University of Tilburg.
- Granovetter, M (2012), **the impact of social structure on economic outcomes**, Journal of Economic Perspective, 19 (1), 33-50.
- Guiso, L., Sapienza, p and Zingales, l (2003), **The Role of social capital in financial development,** Quarterly Journal of Economics, 15(3), 15- 63.
- Guiso,L.,P. Sapienza, and L. Zingales, (2000), "**The role of social capital in Financial Development"**, NBER Working Paper 7563.
- Iyer, S ., L Kitson, M and Toh, B (2009), **Social capital, economic growth and regional development**, Regional Studies, 39 (8), 1015- 1040.
- Knack, S., Keefer, P (2000), **does social capital have an economic pay-off? A cross country investigation,** Quertely Journal of Economics, 112 (4), 1251-1288.
- Knowles, S (2005), **the future of social capital in development of economic reserarch**, WIDER Jubilee Confeernce.
- Leana, C.R (1999), **organizational social capital and employment practices,** Adcademy of Management Review, 24 (3), 25- 60.
- Miguélez, E., Moreno Serrano, R., and Artís Ortuño, M (2016). **Does social capital reinforce technological inputs in the creation of knowledge?** Evidence from the spanish regions. Regional Studies, 8(13),1019–1038.
- Narayan, D., Pritchett, L. (2000**). "Cents and sociability: Household income and social capital and rural Tanzania",** Washington D.C.: The World Bank, 131-156.
- Paras, F. (2010). **"Unweaving the social fabric",** the impact of education on social capital, 2(1), 132-160.
- Putnam, R (2000), **Bowling alone: The collapse revival of American community**, New York: Simon and Schuster.
- Roskruge, M., Grimes, A., McCann., P and Poot, J (2015), **Social capital and regional social infrastructure investment: evidence from New Zealand**, Journal of Economy Development, 5 (10), 12- 25.
- Roslan, A. & et. al. (2010). **"Does social capital reduce poverty? A case study of rural households in Terengganu"**, Malaysia, European Journal of Social Silences, Vol. 14, pp. 246-270.
- Satu, K. (2004). **"Does social capital matter in rural water delivery? A review of the literature",** Social Capital Imitative Working Paper No.9, Washington D.C. the World Bank, 2(5), 58-95.
- Silbert, S (2001), **a social capital theory of career success.** Academy of Management Jouranl, 44 (2), 99- 154.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

- Toh-Kyeong, A and Ostrom, E (2012), **"Social capital and collective action." in The Handbook of Social Capital, edited by Dario Castiglione**, Jan Van Deth, and Guglielmo Wolleb. New York: Oxford University Press.
- Tou, L.M (2003), **investing in social capital to stimulate economic growth and trade in Africa**, Biennial Confernce of the Economic Society of South Afric.
- Vasile, B (2008), F**actors of the earning functions and their infiuence on the Intellectual capital of an organization**, Journal of Applied Quantitative Methods, 3(4), 50-122.
- Weel, T, B (2012), **Social capital, innovation and growth: evidence from Europe**, Institute for the Study of Labor, IZA DP No. 3341.
- Woodbery, R (2004), **Reserching spiritual capital: promises anmd pitfalls**, www. Metaneaus.net.net/Spiritutal. Capital.
- Woolcock, M (2000), **managieng risk and oppotunaity in developing countries in ranis(ed),** the dimensions of development, 197-212.Yale Cenetr for International Areas Studies.
- Woolcock, M (2017), **the place of social capital in understanding social and economic outcomes,** Journal of Rural Studies, 2 (5), 12- 65.
- Yamamura, E (2009), **Formal and informal deterrents of crime in Japan: roles of police and social capital revisited**, The Journal of Socio-Economics, 3(8), 611-621.
- Zhang, Q and Hung –Gay, F (2007), **China social capital and Financial performance of private enterprise",** Journal of Small Business and Enterprise Development, 13(2):198-207.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]